

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Αριθμός Γνωμοδοτήσεως: 474/2000

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
Β' ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΚΟΠΩΝ

Συνεδρίαση: 23.8.2000

ΣΥΝΘΕΣΗ:

Προεδρεύων: Γεώργιος Πουλάκος, Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Νομικοί Σύμβουλοι: Κρόμπας Γρηγόριος, Ρεντζεπέρης Θεόδωρος,
Μαυρίκας Νικόλαος, Δελλαπόρτας Σπυρίδων,
Παπαγεωργόπουλος Σωτήριος, Καποτάς Κων/νος,
Ηλιάκης Θεόδωρος, Κανιούρας Νικηφόρος,
Σακελλαρίου Ιωάννης, Χασαπογιάννης Βασίλειος.

Πάρεδρος (γνώμη άνευ ψήφου): Αγγελική Καστανά

Εισηγήτρια: Αγγελική Καστανά

Αριθμ. Ερωτήματος: ΥΠ.ΠΟ./ Διεύθυνση Πολιτιστικών Κτιρίων και
Αναστηλώσεως Νεωτέρων Μνημείων /1276/10-8-00.

Περίληψη Ερωτήματος: Εάν το Υπουργείο Πολιτισμού έχει την δυνατότητα να επέμβει και να εκτελέσει όλα τα προβλεπόμενα από την εγκεκριμένη μελέτη άμεσα μέτρα προστασίας για την αποφυγή της ενδεχόμενης κατάρρευσης του διατηρητέου συγκροτήματος ζυθοποιίας Κλωναρίδη – Φίξ στα Πατήσια, ιδιοκτησίας του Δήμου Αθηναίων.

Επί του ανωτέρου ερωτήματος το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους γνωμοδότησε ως ακολούθως:

I. Πραγματικό ερωτήματος:

Με την Υ.Α. ΥΠ.ΠΟ./ΔΙΛΑΠ/Γ/1058/23879/18-4-1994 (ΦΕΚ 421/Τ.Β/6-6-1994) χαρακτηρίστηκαν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία το κέλυφος του κτιρίου του βιομηχανικού συγκροτήματος ζυθοποιίας Κλωρανίδη – Φίξ, το θυρωρείο του εργοστασίου, καθώς και ο μανδρότοιχος και το κιγκλίδωμα του βιομηχανικού συγκροτήματος επί της οδού Πατησίων, **διότι αποτελούν μία από τις τελευταίες μαρτυρίες και σύμβολα της ταυτότητας της περιοχής Πατησίων και ένα από τα τελευταία κατάλοιπα του αρχιτεκτονικού ύφους, του πολεοδομικού ιστού και της παραγωγικής υποδομής της ιστορικής Αθήνας.**

Με την ίδια Υ.Α. ορίσθηκε επίσης ζώνη προστασίας των μνημείων στα όρια της ιδιοκτησίας.

Με την Υ.Α. ΥΠ.ΠΟ./ΔΙΛΑΠ/Γ/2918/51480/14-10-94 ΦΕΚ 839/Β/11-11 αποχαρακτήρισθηκαν από ιστορικά διατηρητέα μνημεία ο μανδρότοιχος και το κιγκλίδωμα του βιομηχανικού συγκροτήματος.

Το Υπουργείο Πολιτισμού από το 1994 εκτιμώντας την σπουδαιότητα και μοναδικότητα του βιομηχανικού συγκροτήματος της ζυθοποιίας Κλωρανίδη – Φίξ στα Πατήσια, είχε ζητήσει από τον Δήμο της Αθήνας να προβεί στη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την διασφάλισή του. Αντί αυτού ο Δήμος χωρίς την απαιτούμενη άδεια από το ΥΠ.ΠΟ. (σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.1469/50 "περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830"), προέβη σε κατεδάφιση μη χαρακτηρισμένων τμημάτων του μνημείου, χωρίς να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία του διατηρητέου, καθιστώντας έτσι πλέον επισφαλή την εν γένει ευστάθειά του.

Μετά τον καταστρεπτικό σεισμό της 7-9-99 και μετά από αυτοψία από μηχανικούς της Δ/σης Πολιτιστικών Κτιρίων και Αναστήλωσης Νεωτέρων Μνημείων (Δ.Π.Κ.Α.Ν.Μ) με κατεπείγον έγγραφο ζητήθηκε και πάλι από τον Δήμο, ως ιδιοκτήτη να προβεί σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την διάσωση του μνημείου (που έχει χαρακτηριστεί από την αρμόδια Δευτεροβάθμια Επιτροπή ως κτίριο επισκευάσιμο – κίτρινο) και για την ασφάλεια των επισκεπτών του πάρκου.

Για δεύτερη φορά ο Δήμος, κατά παράβαση και πάλι των διατάξεων του ν.1469/50, προέβη στις 28-7-2000 σε εργασίες κατεδάφισης μεγάλου τμήματος του μνημείου. Στη συνέχεια και συγκεκριμένα στις 31-7-2000 περιήλθε στην Υπηρεσία (Δ.Π.Κ.Α.Ν.Μ.) έγγραφο της Δ/σης Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων τμήμα Αυθαιρέτων (Αρ. πρωτ. 11776/2567/28-7-2000) σχετικά με τη λήψη μέτρων ασφαλείας στο ως άνω μνημείο και συγκεκριμένα:

α) Απομάκρυνση των αποκολλημένων ακροκεράμων, επιχρισμάτων και εν γένει δομικών στοιχείων ετοιμορρόπων καθώς και των μπαζών που βρίσκονται στον περιβάλλοντα χώρο.

β) Άμεση κατασκευή σταθερού κλειστού περιφράγματος γύρωθεν και σε απόσταση όχι μικρότερη των πέντε (5) μέτρων, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή η πρόσβαση πλησίον του κτιρίου σε οποιονδήποτε. Στο ως άνω έγγραφο δεν γίνεται αναφορά για εκτέλεση εργασιών υποστήλωσης και διασφάλιση του εναπομείνοντος μνημείου. Εν τω μεταξύ η Δ.Π.Κ.Α.Ν.Μ. με το υπ' αριθμ. πρωτ. ΥΠ.ΠΟ./ΔΠΚΑΝΜ/1216/31-7-00 έγγραφό της γνωστοποίησε στο Δήμο Αθηναίων την πρόθεσή της για την εκτέλεση των εργασιών υποστήλωσης, στερέωσης και διασφάλισης του μνημείου καθώς και απομάκρυνσης των μπαζών και περίφραξη του χώρου με ευθύνη και δαπάνη του ΥΠ.ΠΟ.. Σε απάντηση του ως άνω εγγράφου η Δ/ση Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων με το υπ' αρ. 88243/2-8-2000 έγγραφό της γνωστοποίησε στη Γ.Γραμματέα του ΥΠ.ΠΟ. ότι ο Δήμος Αθηναίων, θα προβεί στην έναρξη εργασιών στις 7-8-2000 χωρίς να αναφέρεται σε κανένα μέτρο για την υποστήλωση και διασφάλιση του μνημείου, αντίθετα διατύπωσε σαφώς την πρόθεσή του **για πλήρη ανακατασκευή του κτιρίου.**

Μετά την διαμορφωθείσα κατάσταση το ΥΠ.ΠΟ. συνέταξε ειδική μελέτη υποστήλωσης και στερέωσης του εναπομείνοντος τμήματος του μνημείου, ασφαλούς απομάκρυνσης των μπαζών και περίφραξης του χώρου για την ασφάλεια των περιερχομένων, αναλαμβάνοντας κάθε ευθύνη, οικονομική και τεχνική, για την υλοποίησή της.

Η ως άνω μελέτη εγκρίθηκε από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠ.ΠΟ. (με το υπ' αριθ. 23/3-8-2000 πρακτικό του) και

εξασφαλίστηκε η χρηματοδότησή της (ύψους 168.000.000 δρχ.) με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού.

Μετά την έγκριση της μελέτης από το αρμόδιο Συμβούλιο η Δ/ση γνωστοποίησε στο Δήμο την πρόθεσή της για την εκτέλεση των ως άνω εργασιών με ευθύνη και δαπάνη του ΥΠ.ΠΟ..

Σε απάντηση αυτού η Δ/ση Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων ανέφερε στη Δ/ση ότι οι εργασίες που προτίθεται να εκτελέσει το ΥΠ.ΠΟ. μπορεί να γίνουν μόνο εφόσον ο Δήμος, ως ιδιοκτήτης του εν λόγω κτίσματος, ύστερα από σχετική πρόσκληση, θα ηρνείτο να εκτελέσει, προσφέρεται δε να εκτελέσει τις εργασίες που αναφέρονται στο με αριθ. 11776/1567/2000 έγγραφο της Δ/σης Πολεοδομίας τμήμα αυθαιρέτων, δηλαδή στις εργασίες **απομάκρυνσης των μπαζών και περίφραξης του χώρου.**

Εν όψει των ανωτέρω η Δ/ση Πολιτιστικών Κτιρίων και Αναστηλώσεως Νεωτέρων Μνημείων έθεσε στο Γραφείο Νομικού Συμβούλου του ΥΠ.ΠΟ. το ερώτημα αν μπορεί να παρέμβει άμεσα και να εκτελέσει τα προβλεπόμενα από την εγκεκριμένη μελέτη άμεσα μέτρα προστασίας του διατηρητέου μνημείου.

II. Κρίσιμες διατάξεις

A. Στο άρθρο 24 του ισχύοντος Συντάγματος ορίζονται τα εξής:

«1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα..... 6. Τα μνημεία, οι παροδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημιώσεως των ιδιοκτητών.».

B. Αιύ τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του ν. 1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830» προκύπτει ότι τα διεπόμενα από τις διατάξεις αυτές οικοδομήματα (έργα τέχνης), μεταγενέστερα του έτους 1830, υπάγονται και στις διατάξεις του άρθρου 52 του ισχύοντος αρχαιολογικού νόμου (κ.ν. 5351/1932).

Γ. Από τις διατάξεις του άρθρου 32 παρ. 5 του ν. 1337/1983, με τις οποίες αντικαταστάθηκαν τα τρία τελευταία εδάφια του άρθρου 52 του αρχαιολογικού νόμου, προκύπτει ότι οι επισκευές, όσες κατόπιν γνωμοδοτήσεως του αρχαιολογικού συμβουλίου επιβάλλεται να γίνουν σε αρχαία ή ιστορικά κτίρια που ανήκουν σε ιδιώτες ή νομικά πρόσωπα, πρέπει να εκτελούνται από τους ίδιους απροφασίστως με δική τους δαπάνη, ότι σε περίπτωση αρνήσεως των ενδιαφερομένων να εκτελέσουν τα υποδεικνυόμενα έργα, το Δημόσιο εκτελεί τις επισκευές με δική του δαπάνη και στην περίπτωση αυτή όμως μπορεί να καταλογίζει τη σχετική δαπάνη σε βάρος των υποχρέων, ότι οι ιδιοκτήτες ή νομείς των κτιρίων αυτών έχουν την υποχρέωση να δέχονται τις πιο πάνω παρεμβάσεις, ότι σε περίπτωση όμως που οι υπόχρεοι βρίσκονται σε αδυναμία να αντιμετωπίσουν αυτή τη δαπάνη, μπορεί το σύνολο ή μέρος της δαπάνης επισκευών να αναληφθεί από το Δημόσιο και ότι με πρ. 0/γμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού, μπορεί να ρυθμιστούν οι διαδικασίες για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής, τα αρμόδια για κάθε περίπτωση όργανα, οι διοικητικές κυρώσεις για πράξεις ή παραλείψεις που αντιβαίνουν στις πιο πάνω διατάξεις και κάθε σχετική ή συμπληρωματική λεπτομέρεια.

Δ. Από το συνδυασμό και αλληλουχία των άνω διατάξεων συνάγονται τα εξής.

Το Ελληνικό Δημόσιο/ΥΠ.ΠΟ., που έχει εκ του νόμου (άρθρο 24 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος, κ.ν. 5351/1932, ν. 1469/1950 κ.λ.π.) την υποχρέωση προστασίας, στο διηνεκές, του πολιτιστικού περιβάλλοντος της Χώρας (μνημείων και λοιπών στοιχείων που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας) που εμπίπτει στην αρμοδιότητα του (ΥΠ.ΠΟ.) έχει τη δυνατότητα από της άνω ημερομηνίας (14-3-1983) να παρεμβαίνει και διενεργεί επισκευές σε αρχαία ή ιστορικά κτίρια (ή και διατηρητέα κατά τον ν. 1469/1950 μνημεία) ανήκοντα σε ιδιώτες, νομικά πρόσωπα κ.λ.π., στην περίπτωση που οι τελευταίοι αυτοί (ιδιώτες κ.λ.π.) **αρνούνται** ή **αδιαφορούν** ή **αδυνατούν** να εκτελέσουν οι ίδιοι τις απαιτούμενες για τη προστασία και εν γένει προβολή των μνημείων τούτων επισκευές. Η δυνατότητα όμως εφαρμογής εκ μέρους του ΥΠ.ΠΟ. του άρθρου 52 του κ.ν. 5351/1932, ως ισχύει και άνευ εκδόσεως πρ.

δ/τος, υφίσταται για όσα θέματα οι διατάξεις αυτές είναι αυτάρκειες και μπορούν να λειτουργήσουν και να εφαρμοσθούν ευθέως. (βλ. Ad.Hoc Γνμδ. Ν.Σ.Κ. 528/1996).

Ε. Στη προκειμένη περίπτωση ο Δήμος Αθηναίων μετά την πρόσφατη (28-7-2000) μερική υπ'αυτού κατεδάφιση του κτιρίου, γνωστοποίησε στην αρμοδία Υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ. ότι προτίθεται να επέμβει στο μνημείο και να **απομακρύνει τα μπάζα και να περιφράξει** τον χώρο για την προστασία των περιοίκων. Μάλιστα για την περίφραξη έλαβε την σχετική έγκριση της Υπηρεσίας. Από την πρόσφατη όμως αλληλογραφία μεταξύ του Δήμου και του ΥΠ.ΠΟ. **δεν προέκυψε ότι προτίθεται (ο Δήμος Αθηναίων) να εκτελέσει εργασίες υποστήλωσης και διασφάλισης του εναπομεινάντος μνημείου, αντίθετα διατύπωσε σαφώς την πρόθεσή του για πλήρη ανακατασκευή του κτιρίου,** σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ. 4 παρ. 5 του ν. 2831/2000 (έγγραφο Δ/νσης Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων 88243/2.8.00). Όμως οι ως άνω διατάξεις, που προβλέπουν την ανακατασκευή, αναφέρονται σε ακίνητα χαρακτηρισμένα ή μέλλοντα να χαρακτηρισθούν, ως διατηρητέα, από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και τα οποία βρίσκονται σε κατάσταση επικινδύνου ετοιμορροπίας και **επιβάλλεται η κατεδάφισή τους,** εφόσον δεν υφίσταται η δυνατότητα άμεσης αποσόβησης του κινδύνου με ηπιότερα μέτρα, όπως αντιστηρίξεις, υποστηλώσεις, επισκευές, μερικές κατεδαφίσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από το διδόμενο ως άνω πραγματικό, δεν συντρέχουν οι θετικές προϋποθέσεις εφαρμογής της ρηθείσης διατάξεως του ν.2831/2000, καθόσον αφενός το εν λόγω συγκρότημα έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μόνο από το ΥΠΠΟ και όχι από το ΥΠΕΧΩΔΕ και αφετέρου δεν ανακύπτει ως επιβεβλημένη η κατεδάφιση αυτού για την εν συνεχεία ανακατασκευή του, ενόψει του ότι το ΥΠΠΟ δια των αρμοδίων οργάνων του έχει εγκρίνει μελέτη υποστήλωσης και στερέωσης για τη διατήρησή του, ήτοι εν προκειμένω συντρέχουν εκείνες ακριβώς οι προϋποθέσεις της παραπάνω διάταξης, οι οποίες τείνουν όχι στην κατεδάφιση, αλλά στην διατήρηση του συγκροτήματος με ηπιώτερα της κατεδάφισης μέσα, όπως με την δια της ως άνω εγκριθείσας από το ΥΠΠΟ μελέτης υποστήλωσης αυτού.

Πέραν αυτών ο Δήμος Αθηναίων εξέφρασε μεν την αντίθεσή του στην εκτέλεση των εργασιών από το ΥΠ.ΠΟ., δηλώνοντας ότι το ΥΠ.ΠΟ. αναλαμβάνει την εκτέλεση των εργασιών μόνο όταν ο ιδιοκτήτης, ύστερα από σχετική πρόσκληση, αρνείται την εκτέλεση αυτών, πλην όμως από το διδόμενο πραγματικό προκύπτει ότι καίτοι η Υπηρεσία έχει κατ' επανάληψη ζητήσει από το Δήμο Αθηναίων την λήψη των αναγκαίων μέτρων υποστήλωσης και διασφάλισης του μνημείου, τόσο στο παρελθόν, όσο και πρόσφατα ακόμα και μετά την παρέμβασή της για την διακοπή των παράνομων και αυθαίρετων από το Δήμο εργασιών κατεδαφίσεως του διατηρητέου μνημείου (ΥΠΠΟ/1263/9.8.2000), παρά ταύτα ο Δήμος σε καμία μελέτη και ενέργεια υποστήλωσης έχει μέχρι σήμερα προβεί.

Περαιτέρω είναι μεν αληθές ότι οι εργασίες υποστήλωσης και διασφάλισης κτιρίου είναι εργασίες αυτοτελείς και ανεξάρτητες από την εργασία απομάκρυνσης μπαζών, στη προκειμένη όμως περίπτωση οι δύο αυτές εργασίες είναι άκρως συνυφασμένες σε τρόπο ώστε, αν ο Δήμος προχωρήσει στην απομάκρυνση των μπαζών χωρίς τη ταυτόχρονη λήψη μέτρων υποστήλωσης – αντιστήριξης του μνημείου, υπάρχει άμεσος κίνδυνος κατάρρευσής του. Τούτο προκύπτει εναργέστατα από το πρακτικό του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων (υπ' αριθμ. 23/3-8-2000) με το οποίο εγκρίθηκαν οι εργασίες υποστήλωσης και περιφράξης του διατηρητέου συγκροτήματος, σύμφωνα με την τεχνική πρόταση της Δ.ΠΚΑΝΜ. Την ως άνω ιδιαιτερότητα η Διεύθυνση γνωστοποίησε στο Δήμο ο οποίος όμως, **εμμένει** μέχρι σήμερα στην αρχική του θέση, δηλώνοντας ότι θα προχωρήσει μεμονομένα στις εργασίες και μόνο της απομάκρυνσης μπαζών και της περιφράξης.

Εν όψει λοιπόν της διαμορφωθείσης καταστάσεως όπως προκύπτει από το διδόμενο πραγματικό και συγκεκριμένα της **επικίνδυνης ετοιμόρροπης καταστάσεως που έχει περιέλθει το μνημείο** και η οποία οφείλεται και στις παράνομες και αυθαίρετες ενέργειες του Δήμου Αθηναίων, **της αρνήσεως αυτού (Δήμου) να υποβάλει μελέτη υποστηλώσεως του εναπομείναντος τμήματος του μνημείου**, εργασία η οποία είναι απολύτως αναγκαία για την ασφαλή απομάκρυνση των μπαζών, παρέπεται σαφώς ότι το ΥΠ.ΠΟ. έχει εκ

του νόμου τη δυνατότητα να παρέμβει άμεσα και να εκτελέσει όλες τις εργασίες προστασίας του μνημείου, όπως αυτές έχουν εγκριθεί από το αρμόδιο συλλογικό όργανο (Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων), δεδομένου ότι για τα θέματα αυτά οι πιο πάνω διατάξεις του άρθρου 52 του κ.ν. 5351/1932 είναι αυτάρκεις και δεν είναι αναγκαία η προηγούμενη έκδοση του προβλεπόμενου από αυτές πρ. δ/τος.

III. Κατά ακολουθία των ανωτέρω κατά την ομόφωνη γνώμη του παρόντος Τμήματος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στο τιθέμενο ερώτημα αρμόζει καταφατική απάντηση, ήτοι ότι το ΥΠ.ΠΟ. έχει τη δυνατότητα να επέμβει και να εκτελέσει, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, όλα τα προβλεπόμενα από την εγκεκριμένη μελέτη άμεσα μέτρα προστασίας για την αποφυγή της ενδεχόμενης κατάρρευσης του διατηρητέου συγκροτήματος Κλωναριδη – Φίξ στα Πατήσια, ιδιοκτησίας του Δήμου Αθηναίων, εκτός από την εργασία περιφράξης του μνημείου, για την οποία έχει υποβληθεί μελέτη από τον ιδιοκτήτη και έχει εγκριθεί από το ΥΠ.ΠΟ.

Η Εισηγήτρια

Αγγελική Καστανά
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.

ΕΘΕΩΡΗΘΗ

Αθήνα, 28 Αυγούστου 2000

Ο Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Γεώργιος Πουλάκος